

КАФЕДРА РЕКОНСТРУКЦІ ТА РЕСТАВРАЦІЇ АРХІТЕКТУРНИХ КОМПЛЕКСІВ

УДК 69.059

М.В. Бевз

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра реставрації і реконструкції архітектурних комплексів

РЕСТАВРАЦІЙНО-АРХІТЕКТУРНА ОСВІТА В СТИНАХ УНІВЕРСИТЕТУ “ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА”

© Бевз М.В., 2010

Розглянуто освітню і наукову діяльність кафедри реставрації і реконструкції архітектурних комплексів Національного університету «Львівська політехніка», а також дослідження фахівців зі збереження пам'яток регіону. Висвітлено також результати науково-проектних розробок науково-дослідної лабораторії з регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст України (НДЛ-104), яка функціонує при кафедрі і діяльність якої спрямована на розв'язання реставраційних завдань на містобудівних об'єктах.

Ключові слова: реставрація пам'яток архітектури, регенерація історичних містобудівних комплексів і ансамблів, реставраційна освіта.

The educational and scientific works and activity of protecting of monuments on the Department of Restoration and Reconstruction of architectural Complexes of the National University «Lviv Polytechnic» are preserved in the article. The results of Scientifically and Project Research Laboratory of Regeneration of Architectural Complexes of Historical Cities of Ukraine (SRL-104) which functions at the department are reflected also including the questions of urban aspects of restoration.

Keywords: restoration of monuments of architecture, regeneration of historical town-planning complexes and ansambles, restoration education.

Постановка проблеми

Кафедра реставрації і реконструкції архітектурних комплексів створена на архітектурному факультеті університету в 1992 році. Це була перша кафедра в Україні, яка почала готувати фахівців-архітекторів за спеціальністю «Реконструкція і реставрація архітектурних об'єктів». Так було відновлено давню традицію проведення пам'яткоохоронних досліджень і виконання реставраційних проектів, яка своїми коренями сягає другої половини ХІХ ст., коли за участі тодішніх провідних архітекторів та професорів політехніки Юліана Захарієвича та Едгара Ковача розпочалися дослідження давніх будівель Львова, Галича, Белза, Жовкви та інших міст, виникли перші реставраційні проектні розробки, були реалізовані перші дослідницькі експедиції до архітектурних та археологічних пам'яток Галича, Белза, Сокаля.

Сьогодні на кафедрі працюють: завідувач кафедри, д-р арх., професор Микола Бевз, д-р іст. наук, професор Маряна Долинська, канд. арх., доц. Юрій Диба, доцент Юрій Дубик, канд. арх., доц. Ростислав Гнідець, канд.техн. наук, доц. Мирон Демків, канд. арх., доцент Юрій Лукомський, канд. арх., доц. Олена Стасюк, канд. арх., доц. В. Петрик, канд. арх., доц. Олег Рибчинський, канд. арх., доц. Леся Чень, доц. Костянтин Присяжний, ст. викл. Алла Мартинюк, ст. викл. Валентина Федик, канд. арх., доц. Орест Ших, асистент Ігор Бокало. Навчальний процес організовує допоміжний персонал – завідувач лабораторії Богдана Михайлюк, інженер Дарія Маруняк, ст. лаборант Андрій Котлярчук, лаборант

Руслан Серцелевич. Першим завідувачем кафедри був доктор архітектури, професор Андрій Рудницький. Пять викладачів кафедри є дійсними членами Українського національного комітету ICOMOS. Доцент Юрій Дубик є лауреатом державної премії за реалізовані роботи в галузі реставрації.

Напрямок сьогоденної наукової роботи кафедри: «Розвиток теорії і практики регенерації, реконструкції історичних містобудівних комплексів, реставрації архітектурних об'єктів та творів мистецтва; архітектурно-містобудівна і мистецька спадщина, розвиток методів її дослідження, збереження, реставрації і використання в сучасних умовах».

В організації наукової діяльності, як і навчального процесу, кафедра зорієнтована на поєднання двох головних реставраційних предметних напрямків – архітектурного і мистецького: а) дослідження проблем збереження, реставрації і реконструкції історичних архітектурних та містобудівних об'єктів і комплексів; б) дослідження проблем збереження і реставрації творів мистецтва і архітектурного декору з натурального і штучного каменю.

Мета роботи

Метою роботи є розкрити віхи становлення реставраційної справи у Львові та в Західній Україні, висвітлити особливості організації навчального процесу з підготовки архітекторів-реставраторів у поєднанні із розвитком прикладних науково-дослідних і проектних розробок у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу

Початки реставраційної та пам'яткоохоронної справи у Західній Україні пов'язані із створенням у 1853 р. постановою цісаря та подальшою реорганізацією у 1873 р. напівурядової Центральної консерваторської комісії в Австрії. На місцях пам'яткоохоронні функції поклалися на т.зв. консерваторів та кореспондентів. Пам'ятки за статутом 1873 р. поділялися на три групи: 1) предмети доісторичного часу та стародавнього класичного мистецтва; 2) предмети архітектури, різьби та малярства (від середньовіччя до кінця XVIII століття); 3) історичні пам'ятки (в т. ч. письмові та архівні) [1]. За статутом Центральної комісії з 1873 року Галичина була поділена на два консерваторські округи -східний (Львівський) та західний (Краківський). У 1888 року утворене “Коло консерваторів та кореспондентів Східної Галичини” з центром у Львові. Змінюється поділ пам'яток за секціями та кількість консерваторів у кожній з них: секція 1 “Доісторичні пам'ятки відтепер має чотирьох консерваторів, секція 2 “Історичні пам'ятки” – шістьох, а секція 3 “Архівні пам'ятки” – трьох консерваторів [2]. Лише від 1911 року діяльність цієї установи набуває характеру повноцінного державного, а не громадського органу.

Рис. 1. Рисунок церкви Св. Юра в Дрогобичі, виконаний у 1885 р. під час досліджень храму під керівництвом проф. Ю. Захарівича

Рис. 2. Видяг костелу Св. І. Хрестителя у м. Львові на початку 1880-х років перед початком реставраційними робіт

Рис. 3. Видяг костелу Св. І. Хрестителя на початку ХХ ст. після проведення реставраційних робіт (1887 р.) проф. Ю. Захарієвичем

Серед провідних діячів Центральної комісії (зокрема Л. Цвіклінського, В. Дідушицького, А. Петрушевича, К. Ліске, М. Потоцького, В. Поля) у першій половині 1880-х – наприкінці 1890-х років у Львівському окрузі зустрічаємо у ранзі кореспондента, професора Львівської політехніки Ю.Захарієвича [3]. Саме за проектом архітектора Ю. Захарієвича у 1887 року було здійснено першу реставраційну перебудову об'єкта – костелу св. І. Хрестителя у Львові. За концепцією автора, яка орієнтувалася на тогочасні теоретичні засади, суть реставрації храму полягала у наданні давньої стилевій єдності цілій будівлі. Внаслідок реалізації проекту пам'ятка після такої романтичної «консерваційної» перебудови набувала рис псевдороманського стилю. Хоча насправді автентичні романські форми (віконні і дверні прорізи, лізени, тиньки) були заслонені новим муруванням. Невідомо, чи у такий спосіб під новим «одягом» автор мав на меті заховати і зберегти для майбутнього унікальні автентичні романські елементи пам'ятки, чи це була данина тогочасній архітектурно-реставраційній моді. Професор Захарієвич запроєктував й виконав реставрації також інших об'єктів. У 1888–1892 рр. реалізовано також т.зв. «стильову» реставрацію костелу св. Марії Сніжної у Львові [4]; тут також застосовано методи надання комплексу псевдороманських рис, але будівля храму залишилася законсервованою без істотних доповнень; змін зазнав більшою мірою інтер'єр. У 1894 р. виконано також проект «стильової» реставрації відносно нової синагоги з середини ХІХ ст. на площі Старий Ринок. Професор Ю. Захарієвич обгрунтовує внесення змін в образне вирішення будівлі шляхом надання їй рис стилю святині Соломона в Єрусалимі [5], пропонуючи застосувати у проекті такі форми та декор, які були характерні для часу будівництва святині Соломона в Юдеї. Автор використав, подібно як це робив Віолле ле Дюк, метод пропорційного аналізу та метод аналізу символічного значення архітектурної форми у вирішенні нових фасадів будівлі. За браком коштів цієї реставрації не було реалізовано. Проте слід вказати на велике теоретичне значення цієї роботи автора. У ній вперше було розширено аналіз архітектурної форми, переходячи від розгляду суто стильових рис до семантичного їх значення. У 1885–1888 роках стараннями групи викладачів Політехнічної школи у Львові (Ю. Захарієвича, Г. Бізанца, В. Ковальчука) з'являється унікальна публікація, розрахована на подальше продовження у формі серійного видання під назвою «Пам'ятки мистецтва у Польщі». У цьому виданні вперше було звернуто увагу на пам'ятки періоду бароко, які до того вважалися не вартими обліку і досліджень [6].

У 1902 році архітектор Едгар Ковач за участі будівничого Івана Левинського реставрував Онуфріївську церкву Василіянського монастиря у м. Львові. Ця робота також мала виразні сліди романтичної стилістичної реставрації. У результаті добудови нового крила зовнішній вигляд храму наблизився до традиційних вирішень українських храмів [7]. Очевидно, що таке розв'язання було продиктоване не тільки бажанням замовника розширити площу храму, але й задумом архітектора надати будівлі стильових рис української архітектури. Починаючи від 1905-го року (до 1930-х

років) архітектори В. Садловський та І. Обмінський здійснили на науковій основі реставрацію Катедрального костелу у Львові: зміцнили стіни і підмурки, висушили підземелля, відремонтували дахи, на південному та північному фасадах відкрили готичні портали входів [8]. Перед цим тут проводилися роботи з повернення готичного характеру Катедральному костелові: було замінено цінний художній розпис авторста в С. Строїнського у вівтарній частині на стилізований готичний орнамент, встановлено нові вітражі, виконані за ескізами Я. Матейка та його учнів [9].

У 1892-му році “Коло консерваторів та кореспондентів Східної Галичини” започаткувало видання річника “Консерваторська тека” (“TeKa Konserwatorska”), де публікують інформацію про найцікавіші археологічні знахідки, останні роботи з консервації та реставрації пам’яток, результати наукових виїздів консерваторів у міста й села Східної Галичини (1900 та 1912 року виходять 2-й та 3-й річники “Теки”). У 1924–1925 роках вийшло з друку сім номерів “Консерваторських відомостей” (“Wiadomosci Konserwatorskie”) під редакцією В. Карповича (псевдонім українського дослідника Богдана Януша) – консерватора доісторичних пам’яток у 20-ті роки ХХ ст. [10]. У передмові до першого видання було зазначено, що завданням часопису є “відновлення перерваної традиції давніх консерваторів краю та їхньої корисної діяльності, а згодом підтримка теперішніх праць державних консерваторів на території Львівського консерваторського округу” та “висвітлення приватних заходів в сфері охорони пам’яток” [11].

У 1890 р. львівський український історик Ізидор Шараневич і польський учений Александер Чоловські провели натурні та археологічні обстеження церкви св. Успення Богородиці в Крилосі. Обстеживши фундаменти апсид, частково нави і бабинця на глибину 2.5 м, учені виявили у їх муруванні блоки тесаного каменю з залишками різьбленого фундаменту і слідами фрескового живопису. Фрагменти фресок А.Чоловський продемонстрував на засіданні секції Грона консерваторів. Тоді ж було проведено пошуки на території біля церкви. Закладено радіально до церкви археологічні траншеї, за допомогою яких виявлено цегляні мури і п’ятигранні башти на рогах старого подвіря, зведені єпископом Шумлянським [12, с. 269].

У 1908 році викладач архітектурного факультету Тадей Обмінський докторизувався у Львівській політехніці на підставі наукової праці «Генеza дерев’яного будівництва у Польщі». Згодом він був деканом архітектурного факультету у 1920–1921 рр., а у 1916–1917 академічному році був ректором Львівської політехніки. У 1911–1919 роках виконував функції консерватора пам’яток Східної Галичини. Від 1920 до 1932 року до останнього дня життя був консерватором пам’яток Львова. Як уже згадувалося, він був автором проектів реставрації латинської катедрі у Львові, а також каплиці Боїмів, палацу архієпископа [13].

Інший вчений і архітектор з Політехніки – Марян Осінський – у 1934 році отримав науковий ступінь доктора на підставі опублікованої праці про архітектуру замку в Жовкві. Після цього був поіменований професором надзвичайним нововідкритої катедрі історії польської архітектури. Організовавши добре роботу кафедри, утворив з неї поважну дидактичну і науково-дослідну установу. Вперше виконав інвентаризацію замків, а також об’єктів дерев’яного будівництва. Згодом М. Осінський став головою Товариства будови пластичної панорами давнього Львова, яке утворилося наприкінці 1935 р. На нього було покладено місію координації дослідницьких і технічних праць під час виготовлення панорами [14].

Прикметною архітектурною роботою була розбудова двох крил головного корпусу Львівської політехніки у міжвоєнний час (тоді університет ще мав назву Державної технічної школи). Ця робота, виконана архітектором В. Садловським, відзначається великим реставраційним тактом, хоча не була трактована як реставрація. Два крила добудовані, наслідуючи первісні архітектурні форми і декор основної брили корпусу.

Відомий краківський реставратор, один з засновників польської реставраційної школи Адольф Шишко-Богуш (1883–1948), від 1912 до 1920 року працював у Львові в політехнічній школі на посаді надзвичайного професора кафедри архітектури. Ще працюючи у стінах Львівської політехніки, він від 1916 року почав керувати працями з реставрації Вавелю [15].

Архітектурно-реставраційні традиції продовжуються у Львівській політехніці сьогодні. Регіон Західної України, в якому зосереджена приблизно половина вітчизняних пам'яток архітектури та історичних міст, є джерелом для наукових пошуків та полем реалізації реставраційно-консерваційних методик, які опрацьовуються колективом кафедри. У наш час наукову роботу на кафедрі реставрації і реконструкції архітектурних комплексів здійснюють шляхом поєднання фундаментальних теоретичних досліджень з прикладними розробками. Для реалізації такого підходу від 1997 року при кафедрі діє науково-дослідна лабораторія з регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст України (НДЛ-104 НУЛП). У діяльності лабораторії впроваджуються у практику результати теоретичних досліджень, зокрема дисертаційні розробки. До опрацювання наукової та проектної документації з реставрації пам'яток та регенерації історичних міст та пам'яткових містобудівних комплексів залучаються студенти старших курсів.

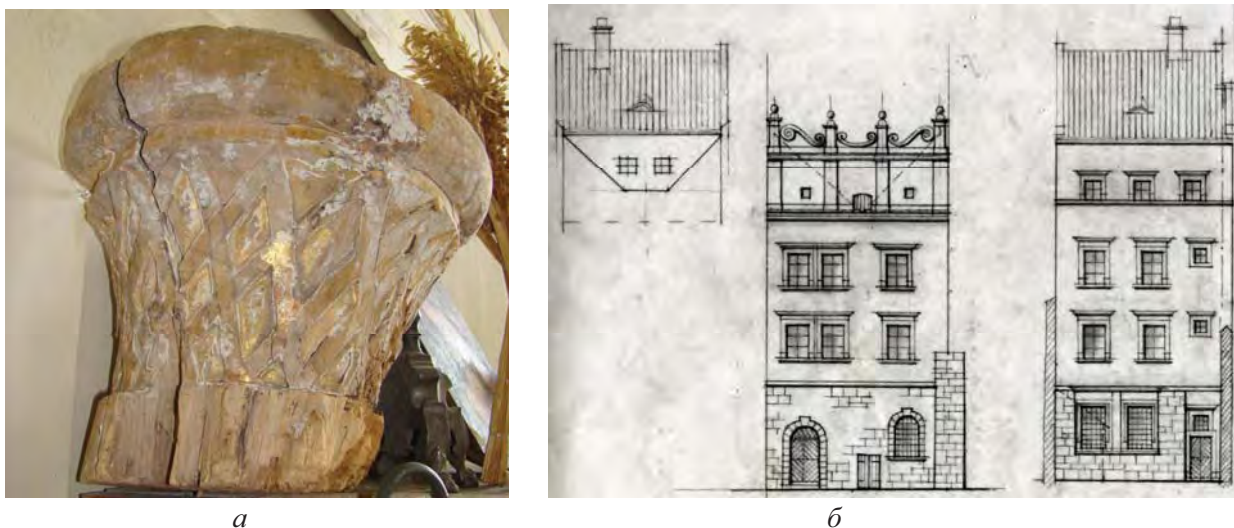

Рис. 4. Експонати кафедрального музею: капітель з костелу у місті Уневі (а); графічна реконструкція фасадів кам'яниці на вулиці Краківській, 8 у місті Львові (б). Автор Януш Вітвіцький (з фондів іконографічних матеріалів кафедри).

У руслі досліджень проблем збереження, реставрації та реконструкції об'єктів нерухомої історико-культурної спадщини на кафедрі сформовано два творчі колективи, які виконують наукові пошуки на двох методологічних рівнях – архітектурному та містобудівному. Наукова діяльність їх передбачає насамперед виконання пошукових робіт з історії архітектурно-містобудівної і мистецької спадщини України, вивчення проблем збереження і реставрації пам'яткових архітектурних об'єктів, регенерації і ревалоризації історичних міст та містобудівних ансамблів і комплексів. На кафедрі активно розвивається новий для вітчизняної архітектурної науки науковий напрямок з досліджень проблем збереження і реставрації (регенерації) містобудівних пам'яток.

Поступово на кафедрі сформувалася наукова школа, в якій розвивається дуже актуальна у культурологічному аспекті дослідницька тема «Методологічні та практичні проблеми регенерації історичних архітектурно-містобудівних комплексів України». Діяльність школи тісно пов'язана з розробками науково-дослідної лабораторії НДЛ-104. Керує науковою школою доктор архітектури, професор Микола Бевз. Науковими дослідженнями школи охоплено всі історичні міста Західної України. Внаслідок наукових та науково-проектних розробок спеціалістів у західному регіоні відкрито два нові історико-культурні заповідники – у містах Бережани та Белз, розроблено обґрунтування на відкриття ще двох історико-архітектурних заповідників у містах Бучачі та Підгайцях. Щороку у науково-дослідній лабораторії виконують низку теоретично-пошукових та практичних розробок для певної кількості історичних міст на підставі угод з міськими адміністраціями. Наприклад, за останні п'ять років у тісній співпраці із органами міської влади розроблялася науково-проектна документація для низки історичних міст: Белза, Жовкви, Жидачева,

Дубна, Івано-Франківська, Комарна, Рогатина, Бучача, Угнова, Варяжа, Тартакова, Підкаменя та ін. Коло охоплених науковими дослідженнями історичних міст постійно розширюється. Представниками наукової школи (які працюють на кафедрі або в регіональних інститутах) є – д-р іст. наук, проф. Маряна Долинська, канд. арх., доц. Юрій Диба, канд. арх., доц. Юрій Лукомський, канд. арх., доц. Василь Петрик, канд. арх., доц. Олег Рибчинський, канд. арх. Роман Могитич, канд. арх. Зоряна Лукомська, доц., канд. арх. Олена Стасюк, доц. Юрій Дубик, ст. викл. Алла Мартинюк, арх., ст. викл. Оксана Байцар-Артеменко. Представниками школи також можна вважати канд. арх., доц. Наталію Мельник та канд. арх., доц. Марину Сапунову, які захистили кандидатські дисертації в спеціалізованій вченій раді ІАРХ Львівської політехніки під керівництвом професора М. Бевза і які працюють в Одеській державній академії будівництва і архітектури. Загалом завдяки діяльності школи у 2000–2010 рр. захищено 12 кандидатських та дві докторські дисертації. Завдяки участі дослідників школи видано друком колективну монографію («Архітектура Львова. Час і стилі». – Львів: Центр Європи, 2008. – 700 с.).

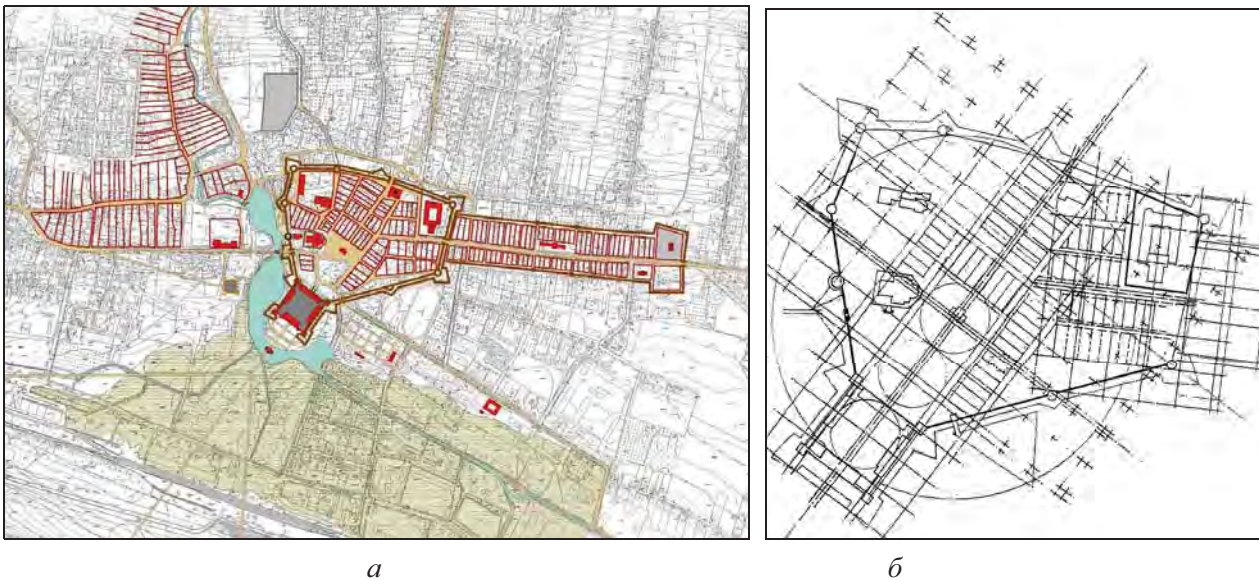

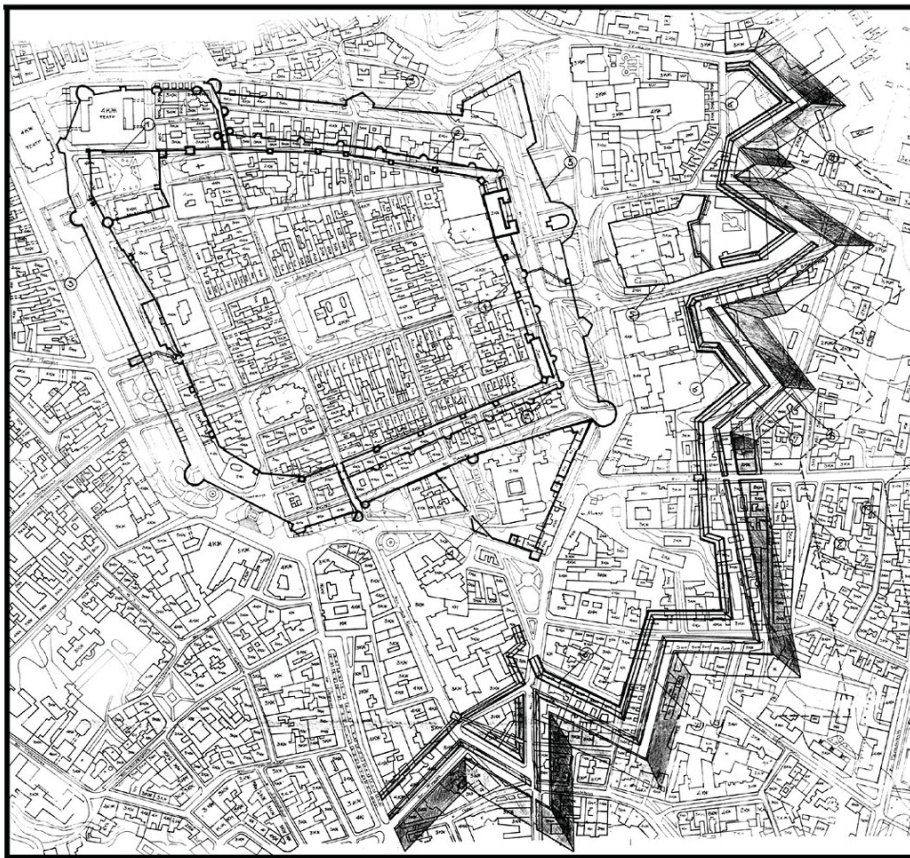
Рис. 5. Науково-прикладні розробки кафедри та НДЛ-104; матеріали з науково-проектного розроблення генерального плану розвитку заповідника у м. Жовкві (автори М. Бевз, Ю. Дубик, О. Рибчинський та ін.): а – реконструкція етапів розвитку містобудівної структури Жовкви; б – реконструкція планіметричної модульної сітки середмістя Жовкви на кінець XVI ст., М. Бевз

Кафедра є провідним науковим та навчальним закладом архітектурно-реставраційного профілю в Україні. На кафедрі та в науково-дослідній лабораторії розробляються такі основні наукові теми:

- наукові дослідження архітектурно-мистецької спадщини, насамперед у Західній Україні, написання наукових праць з цих питань (щорічно публікується приблизно 30–40 наукових статей; видаються друком два спеціалізовані наукові збірники);
- проведення наукових конференцій та науково-методичних нарад з питань дослідження та охорони архітектурної спадщини (загалом кафедрою проведено від 1992 року 8 міжнародних конференцій та 15 семінарів; лише у 2009–2010 рр. проведено дві міжнародні конференції та чотири міжнародні наукові семінари за участі спеціалістів з Польщі, США, Австрії та Німеччини);
- розроблення науково-методичних рекомендацій та посібників з вивчення, охорони та реставрації і регенерації пам'яток архітектури та історичного середовища населених місць Західної України (від 2000 р. видано друком близько 20 розробок, у тому числі навчальні посібники: «Проектна графіка», 2009, Т. Клименюк, Н. Консулова, М. Бевз, Х. Ковальчук; «Архітектура українських церков. Конструкція та форма», 2007 р., доц. Р. Гнідець;

«Історична топографія Львова», 2006, проф. М. Долинська; «Георетична реконструкція історичної топографії містечка», 2007, проф. М. Долинська; «Українські храми-ротонди X – пер. пол. XIV ст.», 2006, доц. Ю. Діба);

- налагодження широких міжнародних та внутрішньодержавних наукових зв'язків, участь у міжнародних науково-дослідних програмах та семінарах (підписано угоди про співпрацю з навчальними закладами Польщі (Варшава, Люблін), Німеччини (Гільдесгайм), Австрії (Відень), США (Морегед, Мілвоки)). Кафедра співпрацює з Українським національним комітетом ІКОМОС, з Фундацією ім. Фулбрайта в Україні, з Центром документації і досліджень пам'яток (Варшава, Польща), з дирекціями історико-культурних заповідників та музеїв в Західній Україні (у містах Львові, Белзі, Бережанах, Дубно, Луцьку, Кам'янці-Подільському, Острозі), з міськими радами Бучача, Жидачева, Комарна, Дубна, Клевая, Підгайців, Сокаля, Івано-Франківська, Бродів, Підкаменя та ін.;

*Рис. 6. Науково-прикладні розробки кафедри:
реконструкція оборонної лінії Яна Беренса, створеної для укріплення львівського середмістя
наприкінці XVII ст. (оборонний бастионний пояс зіствлено із сучасною топографічною підосною).
М. Бевз, асп. І. Оконченко*

- виконання проектів наукової реставрації, регенерації пам'яток архітектури і творів мистецтва, регенерації історичних містобудівних комплексів і ансамблів, реконструкція історичних архітектурних об'єктів; у цій сфері виконуються за участі студентів 4–6 курсів реальні курсові та дипломні роботи, а також щорічно виконуються науково-проектні роботи в НДЛ-104. Наприклад, за останні роки за участі кафедри виконуються реставраційні роботи на пам'ятках архітектури міст Белза, Угнова, Жидачева (Львівської обл.), Дубна, Клевая (Рівненської обл.), Підгайців, Бережан (Тернопільської обл.), Галича (Івано-Франківської обл.). Доцент Р. Гнідець впровадив результати наукової роботи у архітектурно-конструктивне вирішення церкви Різдва Пресвятої Богородиці в м. Новий Розділ;

- робота у галузі підвищення кваліфікації викладачів кафедри та робота над підготовкою дисертацій (від 2000 р. працівники кафедри захистили 2 докторські та 7 кандидатських дисертацій; 75 відсотків викладачів кафедри мають наукові ступені); закінчили аспірантуру при кафедрі та захистили кандидатські дисертації ще 4 спеціалісти (Р. Могитич, З. Лукомська, Х. Крамарчук, В. Базилевич), які працюють в інших інститутах та на інших кафедрах. В аспірантурі сьогодні навчається 7 аспірантів. Керівництво підготовкою аспірантів здійснюють: проф. М. Бевз (під його керівництвом захищено 10 кандидатських дисертацій), доц. М. Демків (захищено 2 дисертації), доц. Ю. Диба, доц. О. Рибчинський. На кафедрі виконуються дисертаційні дослідження на теми оборонної архітектури XVI–XVIII ст. у містах Галичини, методики реставрації дерев'яної наскельної архітектури західних областей України (на прикладі комплексів в Уричі, Бубнищі, Підкамені), архітектури мурованих та дерев'яних сакральних будівель Західної України, архітектури історичних промислових будівель і споруд, замки у просторово-розпланувальній структурі міст XVII–XVIII ст. та ін.
- проведення курсів з підвищення кваліфікації у галузі реставрації. Така робота здійснюється на кафедрі у співпраці з дирекцією історико-архітектурного заповідника у місті Жовкві. На підставі угоди між Львівською політехнікою та дирекцією історико-архітектурного заповідника у місті Жовкві в 2007 р. створено «Реставраційний центр у місті Жовкві», який розміщено у частині приміщень жовківського замку пам'ятки архітектури XVI ст. Діяльність центру відбувається у тісній співпраці з кафедрою. Налагоджено також співпрацю з кількома закордонними партнерами. Внаслідок цього у 2008–2009 рр. проведено 6 курсів з підвищення кваліфікації у галузі реставрації, які відбувалися на навчальній базі кафедри Львівської політехніки, а також на пам'ятках міста Жовкви і які передбачали дводенну екскурсію на реставровані пам'ятки у Східній Польщі (у містах Замості і Любліні). Сьогодні ця діяльність кафедри є піонерною в Україні, і Львівська політехніка є єдиним закладом, де можна отримати диплом про підвищення кваліфікації у галузі архітектурної реставрації.

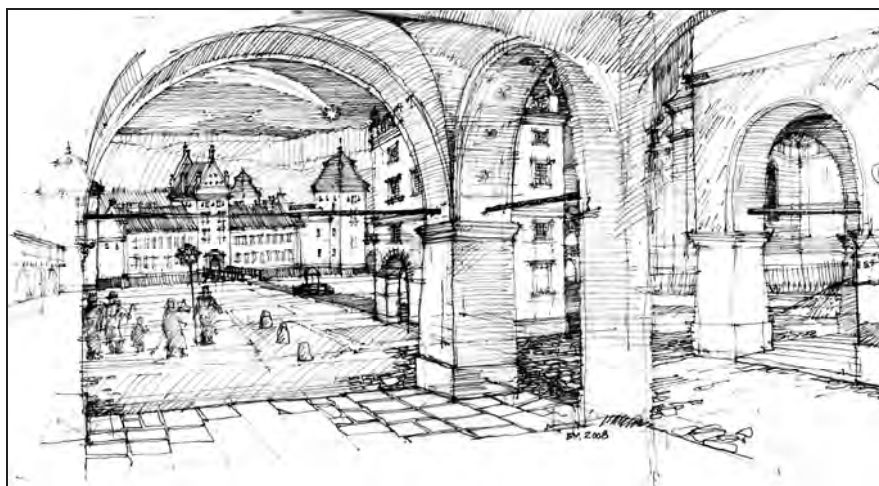

Рис. 7. Ансамбль Ринкової площі і замку у місті Жовкві. Дирекція історико-архітектурного заповідника у Жовкві є партнером кафедри. На пам'ятках міста відбуваються навчальні практики студентів напрямку «Реставрація творів мистецтва»

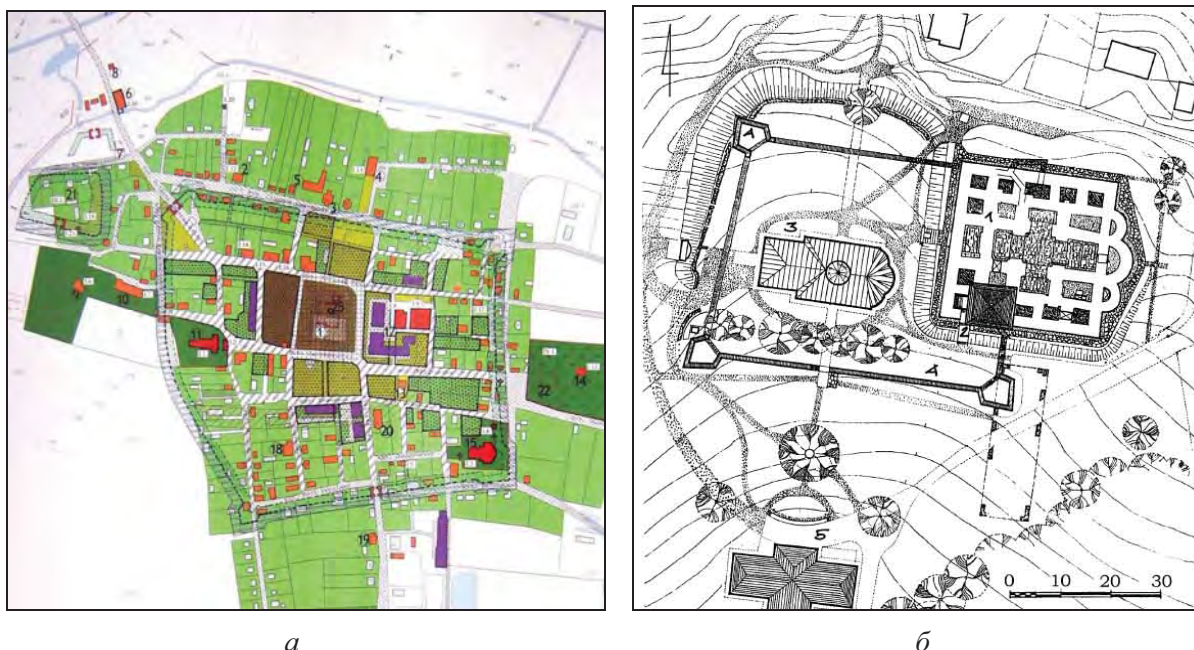
Систематичні наукові дослідження на кафедрі ведуться за окремими підтемами, які пройшли державну реєстрацію: “Методологія регенерації історичних містобудівних комплексів” (проф. М.В. Бевз), “Формування і розвиток території міст і містечок Галичини, які функціонували на магдебурзькому праві” (проф. М.Л. Долинська), “Дослідження особливостей формування архітектури українських церков та їх виявлення у сучасному храмубудуванні” (доц. Р.Б. Гнідець), “Історико-архітектурні опорні

плани міст і сіл Галичини – оцінка забудови, обстеження ландшафту та дослідження трансформації планування на різних етапах історичного розвитку” (ст. викл. В.Д. Федик), “Проекти регенерації міст та містечок Галичини, архітектура забудови ринкових площ, архітектура будівель ратуш у містах” (доц. О.В. Рибчинський), “Дослідження архітектурно-предметного середовища громадських та житлових будівель Львова кін. XIX – поч. XX ст. Інвентаризація пам’яток архітектури і мистецтва. Проблеми реставрації творів мистецтва” (доц. О.С. Стасюк), “Методики опрацювання науково-дослідних, передпроектних, проектних робіт для пам’яток архітектури” (доц. Ю.Я. Дубик), “Формування сакральної архітектури України–Руси. Проблематика становлення традицій християнського храмубудування на території України. Архітектурна творчість у висвітленні писемних та зображальних пам’яток X–XIII ст.” (доц. Ю.Р. Діба), “Методика архітектурно-археологічних досліджень втраченої забудови та пам’яток архітектури на території історичних міст України” (доц. Ю.В. Лукомський, доц. В.М. Петрик), “Історико-архітектурні дослідження забудови XV–XIX ст. міст України” (ст. викл. А.М. Мартинюк- Медведька), “Дослідження архітектурно-просторової організації Василіанських монастирських комплексів та ансамблів XVII–XX ст.” (ст. викл. Л.Я. Чень), “Дослідження особливостей архітектури втрачених споруд” (асист. І.Є. Бокало).

Враховуючи специфіку виконання наукових експериментальних досліджень, на кафедрі сформовано також тимчасові творчі колективи, котрі, об’єднуючи кількох дослідників, вивчають найактуальніші для сьогоднішньої практики реставрації та реконструкції історичних об’єктів проблеми:

- історичне формування містобудівних комплексів західного регіону України та проблеми їх збереження і регенерації: проф. М. Бевз, доц. В. Петрик, доц. О. Рибчинський, доц. Ю. Дубик, ст. викл. А. Мартинюк, ст. викл. В. Федик, ст. викл. Чень Л.Я., асист. І. Бокало, асп. О. Байцар-Артеменко, асп. О. Сухорольська (у 2001–2009 рр. впроваджено результати у низці прикладних розробок для історико-архітектурних заповідників у містах Жовкві, Белзі та Бережанах, для міських рад Бучача та Підгайців; підготовано до друку навчальний посібник);
- історія розвитку архітектури західного регіону України: проф. М. Долинська, доц. Ю. Діба, доц. О.Рибчинський, доц. Р.Гнідець (видано друком 4 навчальні посібники);
- проблеми збереження архітектурної спадщини в Україні в сучасних умовах: проф. М. Бевз, доц. К. Присяжний, доц. Ю. Дубик, ст. викл. А. Мартинюк (запропоновано врахувати результати досліджень у розробленні нової редакції Державних будівельних норм України «Реставрація пам’яток архітектури і містобудування»);
- інвентаризація та обміри пам’яток архітектури та цінних будівель і споруд Західного регіону України: проф. М. Бевз, доц. К. Присяжний, доц. Ю. Дубик, ст. викл. А. Мартинюк, ст. викл. В. Федик, доц. О. Стасюк, асп. В.М. Рожко, лаб. А. Котлярчук (опрацьовано інвентарні карти, приблизно 1000 історичних об’єктів Львова і регіону; у співпраці з факультетом комп’ютерних технологій Львівської політехніки (доц. Б. Демида) відкрито інтерактивну веб-сторінку «Інвентаризація пам’яток архітектури – ІНКАТА»);
- застосування нових технологій в реставрації, архітектурному реставраційному проектуванні та інвентаризації, паспортизації пам’яток: проф. М. Бевз, доц. М. Демків, доц. Ю. Дубик, доц. В. Петрик, доц. О. Стасюк, асп. В. Рожко (отримано 1 патент на нову методику чищення пам’яток архітектури і мистецтва – проф. М. Бевз спільно з д-р хім. наук В. Волошинцем; впроваджено наукові розробки при реальному проектуванні проектів реставрації пам’яток архітектури – садиба патріарха УГКЦ Й. Сліпого в с. Заздрість, 2000 р., костел Успення Богородиці в м. Угніві, 2007 р., проект регенерації території історико-архітектурного заповідника у м. Жовкві, 2008 р. та ін.);
- реставрація творів мистецтва з натурального та штучного каменю: доц. О. Стасюк, доц. О. Рибчинський, доц. О. Ших, доц. Ю. Лукомський, доц. Ю. Дубик (реалізовано два міжнародні ворк-шопи з реставрації творів мистецтва у місті Жовкві під час студентських практик; у 2008 та 2009 роках виконано 2 наукові дослідницькі і реставраційні експедиції

з реставрації пам'яткового цвинтаря т.зв. Бруснянської школи різьби у камені у с. Жукові у Польщі).

*Рис. 8. Науково-проектні роботи, виконані в НДЛ-104:
а – історико-архітектурний опорний план міста Угнева (автори – доц. В. Петрик,
доц. О. Рибчинський та ін.); б – проєкт консервації та музефікації фундаментів Успенського собору
Давнього Галича з XII ст. (сьогодні територія с. Крилос). Автори: М. Бевз, В. Бевз,
Ю. Лукомський, В. Петрик та ін., 2001 р.*

Кафедра у 1993 р. стала ініціатором внесення міста Львова у список пам'яток Світової спадщини ЮНЕСКО. На кафедрі було утворено ініціативний комітет, який організував два міжнародні семінари з підготовки номінаційного подання у Центр Світової спадщини. Згодом у 1995 р. спеціалісти кафедри працювали в організаційному комітеті міської ради Львова з проведення низки наукових заходів з підготовки подання історичного центру міста у Список ЮНЕСКО. Зокрема була підготовлена і проведена велика міжнародна конференція і видано друком два збірники матеріалів з оцінювання історичної архітектури Львова. Ця робота звершилася у 1998 р. вписанням історичного центру міста у список пам'яток Світової спадщини ЮНЕСКО під №976.

Починаючи від 2002 року, на кафедрі розпочато науково-організаційну роботу з внесення у список пам'яток Світової спадщини ЮНЕСКО групи дерев'яних церков Карпатського регіону. Спочатку розробляли цю тему у консультативній співпраці з експертом ІКОМОСу з Німеччини д-ром Гансом Каспарі. На другому етапі розроблення кафедра отримала грант від Фонду сприяння Світовій спадщині з Німеччини і виконала дослідження шести вибраних дерев'яних храмів у трьох областях українських Карпат. Ця робота виконувалася із залученням студентів. Керівником робіт був проф. М. Бевз, активну участь брали доц. Ю.Дубик, доц. Ю. Диба, доц. О. Рибчинський, доц. В. Петрик, пров. інж.-арх. НДЛ-104 В. Бевз, а також студенти: М. Мельник, А. Швачук, І. Бокало, Н. Чорновус, А. Віхастий, О. Солотва. Сьогодні ця робота перейшла у завершальну стадію. Її реалізація має відбутися як спільне транскордонне подання від міністерств культури України і Польщі. З українського боку керівником підготовчої стадії робіт транскордонного подання був професор Микола Бевз. У складі робочої групи працює доц. Ю.Дубик.

Кафедра постійно представляє наукові та науково-проектні розробки на міжнародні та державні виставки і конкурси. Магістерські роботи студентів кафедри щороку відзначаються преміями та дипломами на Міжнародному конкурсі дипломних проєктів з реставрації, який щороку проводиться під егідою міжнародного комітету ICOMOS у Варшаві (наприклад у 2005 р.

дипломний проект "Реставрація замку в місті Бережанах", ст. О. Гайда, керівники проф. М. Бевз, доц. Ю. Дубик отримав премію; також ж високі нагороди отримували в інші роки ст. Я. Паночко, Ю. Теслюк, Х. Крамарчук, О. Білінська та ін.; керівниками нагороджених робіт були проф. М. Долинська, доц. К. Присяжний, доц. О. Рибчинський, доц. В. Петрик та інші викладачі). Спільно із Товариством шанувальників фортець і палаців у квітні – травні 2004 р. кафедра організувала велику виставку "Архітектура мілітаріс. Оборонна архітектура в дослідженнях і проектах реставрації" (Львівська галерея мистецтва).

Рис. 9. Рисунки дерев'яних церков, які знаходяться у попередньому списку-поданні до Центру Світової спадщини ЮНЕСКО, підтовленому за участю спеціалістів кафедри та інституту «Укрзахідпроектреставрація» (М. Бевз, В. Слободян, Ю. Дубик та ін., 2010 р.)

За час існування кафедри в її фонди зібрано інвентарні картки понад 1.5 тис. історичних архітектурних споруд з міст та поселень Західних областей України, що можуть бути використані для ідентифікації культурної цінності цих будівель при визначенні їх майнової вартості, при реконструкції та прийнятті рішень щодо внесення до Реєстру об'єктів культурної спадщини. На кафедрі також зберігається велика колекція історичних автентичних зразків будівельних матеріалів та архітектурних елементів з цінних споруд та пам'яток архітектури, що сьогодні переважно втраченими.

Кафедра співпрацює із Малою технічною академією при Національному університеті «Львівська політехніка (відповідальний доц. Р. Гнідець), де відбуваються наукові дослідження із залученням учнівської молоді.

Як зазначалося вище, при кафедрі діє від 1997 р. науково-дослідна лабораторія з регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст України, в якій виконуються науково-проектні розробки на держбюджетну або госпдоговірну тематику. За останні роки в НДЛ-104 виконано науково-проектних робіт на загальну суму близько 2.0 млн. грн. Науково-проектну документацію розроблено для історико-культурних заповідників у м. Жовкві, для заповідника «Давній Галич» у м. Галичі, заповідника «Княжий Белз» у м. Белзі, для міських рад Бучача, Угнева, Дубно, Жидачева, Підгайців, Бережан та ін. Результати роботи НДЛ-104 за останні 10 років демонструвалися на спеціально влаштованій виставці «Історичне місто: минуле vs майбутнє» у

межах фестивалю науки, що організований Національною академією наук України, Міністерством освіти і науки України, Радою ректорів вищих навчальних закладів Львівщини, Науковим товариством ім. Тараса Шевченка.

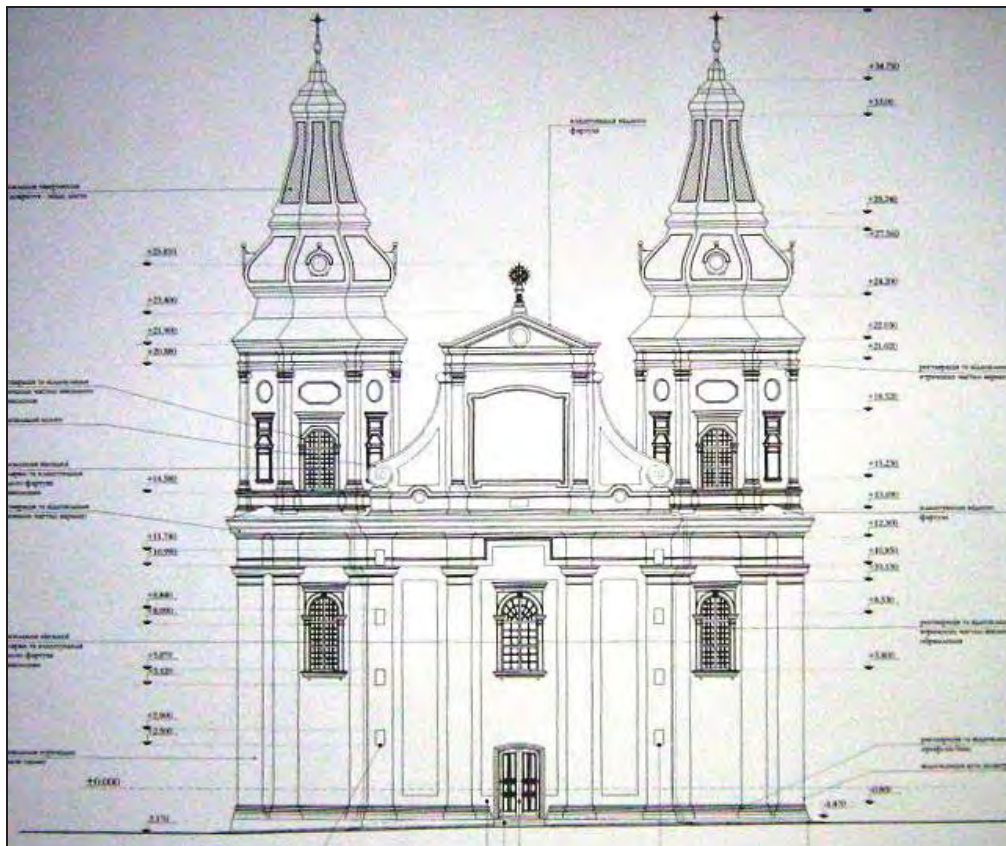

Рис. 10. Ескізний проект реставрації пам'ятки архітектури XVII ст. Успенського костелу в м. Угневі.
Науково-проектна робота НДЛ-104 у 2008 р. Автори: Ю. Дубик, О. Рибчинський, І. Бокало та ін.

Науково-проектні роботи, які виконувалися в науково-дослідній лабораторії з регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст України (НДЛ-104) у 1999–2009 роках: обґрунтування створення історико-культурного заповідника в м. Белзі – 2000–2001 рр.; генеральний план розвитку державного історико-культурного заповідника в м. Белзі – 2002–2003 рр.; проект охоронних зон пам'ятки архітектури XIX ст. синагоги в м. Дрогобичі Львівської області 2000 р.; визначення культурно-історичної та архітектурно-художньої цінності залишків конструктивних елементів знесеного будинку на площі Міцкевича, 9 у м. Львові, 2006 р.; концепція розвитку м. Белза – 2004–2005 рр.; проект охоронних зон міста Угнева Сокальського р-ну Львівської обл.; “Проведення комплексу науково-дослідних, вишукувальних та проектно-кошторисних робіт реставрації пам'ятки архітектури XVII ст. (ох. № 492) Успенського костелу м. Угнева; ескізний та робочий проект консервації та музеєфікації фундаментів Успенського собору XII ст. та каплиці св. Василя XVII ст. в с. Крикос Галицького р-ну Івано-Франківської обл. – 2001 р.; Ескізний проект впорядкування пам'ятки архітектури та містобудування (Ох. № 245) церкви Успення Богородиці в с. Крикос Івано-Франківської обл. – 2004 р.; концепція регенерації історичного архітектурного середовища пам'ятки архітектури XII ст. церкви Св. Пантелеймона в с. Шевченкове Галицького р-ну»; Концепція регенерації архітектурно-просторового середовища центральної історичної частини м. Дубно; обґрунтування створення історико-культурного заповідника в м. Підгайцях Тернопільської області; історико-містобудівне обґрунтування будівництва адміністративного будинку на вул. Тургенєва, 73 у м. Львові (колишній корпус № 30 ВАТ “Кінескоп”); “Обґрунтування створення історико-культурного заповідника в м. Бучачі Тернопільської області;

дослідження етапів історичного розвитку і визначення меж історичного ареалу м. Жидачів; проведення проектно-пошукових робіт реставрації та впорядкування території комплексу Тустань в с. Уричі; історико-архітектурний опорний план міста Жидачів Львівської області; розроблення містобудівної науково-проектної документації Державного історико-архітектурного заповідника у м. Жовкві, 2007 р.

Висновки

У промові з нагоди нового навчального року 1901/1902 професор Львівської політехнічної школи Едгар Ковач підкреслив актуальні завдання архітектури: «до наступних завдань належить не тільки будівництво чи проектування сучасних споруд, а також реставрація пам'яток архітектури, які доносять до нас відгук минулого» [37]. Такий погляд залишається директивним і для сучасного етапу підготовки фахівців у стінах Інституту архітектури. Вага архітектурно-реставраційної освіти у наш час ще більше зростає. В останні роки фахівці кафедри реставрації і реконструкції архітектурних комплексів у співпраці з державним науково-проектним інститутом «Укрзахідпроект-реставрація» проводили наукову роботу з підготовки номінаційного подання з внесення групи дерев'яних церков Карпатського регіону до Списку Світової спадщини ЮНЕСКО.

1. Malachowicz Edmund. *Konserwacja i rewitalizacja architektury w zespołach i krajobrazie*. – Wrocław: Oficyna wydawnicza PW, 1994. – S. 41–50. 2. Сприса Т.В. Пам'ятоохоронне право та діяльність Центральної комісії з дослідження та консервації пам'яток в Галичині в другій половині XIX ст. // Вісн. Держ. ун-ту "Львівська політехніка". – 1999. – № 375: Архітектура. – С. 90–91. Сприса Т.В. Реставраційні проекти у професійній діяльності Юліана Захарівича // Вісн. Нац. ун-ту "Львівська політехніка". – 2000. – № 410: Архітектура. – С. 54. 3. Сприса Т.В. Пам'ятоохоронне право та діяльність Центральної комісії з дослідження та консервації пам'яток в Галичині в другій половині XIX ст. // Вісн. Держ. ун-ту "Львівська політехніка". – 1999. – № 375: Архітектура. – С. 90–91. 4. Трегубова Т.О., Мих Р.М. Львів. Архітектурно-історичний нарис. – К., 1989. – С. 79. 5. Сприса Т.В. Реставраційні проекти у професійній діяльності Юліана Захарівича // Вісн. Нац. ун-ту "Львівська політехніка". – 2000. – № 410: Архітектура. – С. 45. 6. Frycz Jerzy. *Restauracja i konserwacja zabytków architektury w Polsce w latach 1795–1918*. – Warszawa, 1975. – S. 164. 7. Трегубова Т.О., Мих Р.М. Львів. Архітектурно-історичний нарис. – К., 1989. – С. 78. 8. Там само ... – С. 81. 9. Трегубова Т.О., Мих Р.М. Львів. Архітектурно-історичний нарис. – К., 1989. – С. 81. 10. Charewiczowa L. *Historiografia i miłośnictwo Lwowa* // Biblioteka Lwowska. – T. VI. – Warszawa: Polski Dom Wydawniczy, 1990. – S. 160. 11. *Wiadomości konserwatorskie (Miesięcznik poświęcony zabytkom sztuki i kultury)* / Pod red. B. Janusza. – Lwów, 1924–1925. 12. Вуйцик В.С. Церква Успення Пресвятої Богородиці в Крилоці. До проблеми датування // Вісн. інституту «Укрзахідпроектреставрація». – Львів, 2004. – № 14. – С. 268–278. 13. *Praocowowie i ojcowie. Dorobek polskich absolwentów wydziału architektonicznego Politechniki Lwowskiej*. – Wrocław: Muzeum Architektury, 1994–1995. – 81 s. 14. Там же ... – С. 56. 15. Там же ... – С. 62. 16. Вуйцик В.С., Липка Р.М. Зустріч зі Львовом. Путівник. – Львів, 1987. – С. 77. 17. Münnich T. *Kościół św. Jana Chrzciciela we Lwowie* // *Czasopismo Techniczne*. – Lwów, 1888. – S. 135. 18. Rymaszewski Bohdan. *Klucze ochrony zabytków w Polsce*. – Warszawa: ODZ, 1992. – 207 s. 19. Obminski T. *Restauracje katedry lwowskiej (dawne i dzisiejsze) / Studja Lwowskie* / Biblioteka Lwowska. – T. XXXI–XXXII. – Lwów: nakl. Tow. miłos. przeszł. Lwowa, 1932. – S. 291–312; 20. Witwicki J. *Obwarowania srodmiescia Lwowa* // *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki*. – T. XVI, z. 2–3. – Warszawa : 1971. – S. 139. *Роботи студентів Інституту Архітектури присвячені пам'яті ректора Львівської політехніки, вченого, архітектора Едгара Ковача (1849-1912 рр.): Навч. посібник*. – Львів: НУЛІП, 2004. – 67 с.